

Lietuvos maitinės veiklos ypatumai, kryptys, integruojantis į Europos muitų sąjungą

Danutė Adomavičiūtė

Doktorantė
Vilniaus universiteto Įmonių ekonomikos katedra
Saulėtekio al. 9, 2040 Vilnius
Tel. (370) 236 61 31

Straipsnyje apžvelgiama Lietuvos muitinėje vykstantys procesai, susiję su Lietuvos integracija į Europos Sąjungą. Nagrinėjamas klausimas yra aktualus tuo, kad, didėjant ekonomikos globalizacijai, muitinių administracijoms atsiranda naujos funkcijos: saugoti visuomenę, skatinti teisėtą prekybą, užtikrinant nuolatinį prekybos supaprastinimo tobulinimą, diegti naujas technologijas, kovoti su komerciniais pažeidimais, stiprinti administracinius gebėjimus. Tyrimas atliktas remiantis Europos Komisijos Muitų ir mokesčių sąjungos Generalinio direktorato (DGXXI) rekomendacijų muitinių administracijoms analize, naujos muitinių strategijos nagrinėjimu. Taip pat šiame straipsnyje supažindinama su supaprastintų muitinės procedūrų tvarka, jų praktiniu taikymu Lietuvos muitinėje.

Įvadas

Muitų sąjunga yra svarbiausias Europos Sąjungos vieningos rinkos elementas. Muitų sąjungos dėka užtikrinamas laisvas prekių judėjimas tarp Europos Sąjungos šalių – viena iš keturių vieningos rinkos laisvių. Vieningai rinkai būdingas visų muitų mokesčių, kurie anksčiau buvo mokami vykstant prekybai tarp valstybių, panaikinimas. Tai taip pat reiškia, kad visos valstybės narės trečiųjų šalių prekėms taiko bendrąjį muitų tarifą ir bendrąją prekybos politiką. Panaikinama muitinės kontrolė vidaus pasienio poste, nors atsitiktiniai patikrinimai tebevykdomi. Bendrasis muitų tarifas yra taikomas, importuojant prekes per išorines Muitų sąjungos sienas. Bendroji prekybos politika nustato maito mokesčių, mokamų už importuotas prekes į bendrijos teritoriją, tarifines normas bei iš-

imtis, taip pat draudimus ir apribojimus. Visa tai stebi ir kontroliuoja muitinės personalas. Šis bendrasis muitų tarifas yra bendras visoms Europos Sąjungos narėms. Prekių tarifinės muitų normos priklauso nuo ekonominio prekių „jautrumo“ ir yra Bendrijos ekonominių interesų apsaugos priemonė. Naudodama bendrąjį muitų tarifą, Europos Sąjunga siekia, kad vidaus gamintojai galėtų sąžiningai ir lygiavertiškai konkuruoti Bendrijos rinkoje su gamintojais, eksportuojančiais savo produkciją iš kitų šalių.

Tyrimo objektas – Lietuvos maitinės veiklos ypatumai ir pagrindinės kryptys, Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungą.

Tyrimo tikslas – atlikti Lietuvos maitinės veiklos analizę, apibendrinti pagrindines problemas, pasiūlyti maitinės veiklos efektyvumo didinimo būdų.

Tyrimo metodai – statistikos duomenų analizė, Europos Sąjungos reglamentų, Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų norminių aktų, reglamentuojančių muitinės veiklą, loginė ir lyginamoji analizė.

Lietuvos muitinėje vykstantys procesai, susiję su integracija į ES

Lietuvos Respublikos muitinei, kaip valstybės institucijai, pavesta spręsti uždavinius, vykdant kontrolės funkcijas, susijusias su prekių importu, eksportu ir tranzitu bei užtikrinant importo, eksporto muitų ir kitų mokesčių surinkimą, taip pat vykdant ir teisėsaugos funkcijas, išaiškinant bei užkertant kelią kontrabandai bei kitiems muitinės kompetencijai priskirtiems pažeidimams.

Muitinės indėlis į valstybės biudžetą gana ženklaus. Kiekvienais metais muitinė surenka didelę dalį muitų bei mokesčių.

Dabartiniu metu Lietuvos muitinėje ypač didelis dėmesys skiriamas darbams, susijusiems su Lietuvos rengimusi narystei Europos Sąjungoje. Lietuvai siekiant narystės Europos Sąjungoje, pagal Europos Sąjungos teisės aktų reikalavimus kuriama ir tobulinama teisinė muitinės bazė [2].

Lietuvos muitinė nuo įstojimo į ES dienos turės taikyti daugiau kaip 4000 bendrijos įstatyminių aktų. Jie tvarkomi Europos Komisijos administruojama informacine sistema „TARIC“. Tačiau ES teisės aktai nereglamentuoja valstybių narių nacionalinių muitinių veiklos funkcijų, struktūros, organizavimo, neapibrėžia muitinės pareigūnų teisių, pareigų ir atsakomybės, nenusako muitinės santykių su kitomis valstybinėmis įstaigomis.

Lietuvos politika muitų srityje koncentruojama į šias pagrindines sritis: su ES Acquis suderintos teisinės bazės kūrimą (muitų politikos liberalizavimą, muitinės procedūrų supaprastinimą), kovos su muitinės įstatymų pažeidimais stiprinimą, infrastruktūros vystymą ir valstybės sienos ekonominės apsaugos gerinimą.

Europos Sąjungos teisinės bazės pagrindas Muitų sąjungos srityje yra Europos Bendrijos steigimo sutarties 1 skyriaus 1 poskyris „Muitų sąjunga“ (25–27 straipsniai), atsižvelgiant į Amsterdamo sutartimi padarytus pakeitimus [4].

ES antrinės teisės aktai Muitų sąjungos srityje yra ES muitinės kodeksas ir jo įgyvendinimo nuostatos, Kombinuotoji prekių nomenklatura, Bendrasis muitų tarifas, taip pat kiti su muitinės veikla susiję teisės aktai, nepriklausantys Muitinės kodekso taikymo sričiai (reg-

1 lentelė. Lietuvos muitinės indėlis į valstybės biudžetą 1995–2002 m. (mln. Lt), [%]

Pajamos	1995 m.	1996 m.	1997 m.	1998 m.	1999 m.	2000 m.	2001 m.	2002 m. I pusmetis
Iš viso valstybės biudžeto pajamos, mln. Lt tarp jų:	3928	4599	6131	6316	5904	5781	6345	4438
muitinės apskaičiuota muitų ir mokesčių, mln. Lt	1652	2244	3415	3645	3067	3205	3734	1951
muitinės apskaičiuotų muitų ir mokesčių lyginamasis svoris, %	42,1	48,8	55,7	57,7	51,9	55,4	58,8	44,0

lamentuojantys muitų ir kitų mokesčių lengvatų taikymą, kultūros prekių išvežimo tvarką, dvigubo panaudojimo prekių gabenimo tvarką, intelektinės nuosavybės prekių importo ir eksporto srityje apsaugą ir kt.).

Dabartiniu metu dauguma galiojančių Lietuvos teisės aktų, reglamentuojančių muitinės veiklą, atitinka šio skyriaus ES Acquis. Likę nesuderinti teisės aktai bus suderinti ir pradėti taikyti laipsniškai iki 2004 m. be pereinamojo laikotarpio. Dalis šios srities Acquis, kurie yra susiję su ES ir atskirų trečiųjų valstybių prekybos tvarkos reglamentavimu (prekyboje su atskiromis trečiosiomis valstybėmis taikomomis prekių kilmės taisyklėmis, kvotomis ir pan.), bus tiesiogiai taikomi Lietuvai tapus ES nare.

1998 m. sausio 1 d. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos muitinės kodeksas yra susistemintas ir išsamus pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis muitinės veiklą. Kodeksas buvo parengtas pagal Europos Sąjungos muitinės kodeksą (Tarybos reglamentas 2913/92/EEB) ir suderintas su pagrindinėmis muitinės veiklą reglamentuojančiomis konvencijomis [7].

Muitinės kodekso taikymą reglamentuojantys teisės aktai rengiami vadovaujantis ES muitinės kodekso įgyvendinimo nuostatomis, patvirtintomis ES Komisijos reglamentu 2454/93/EEB. Priimti ir galioja teisės aktai, reglamentuojantys skolininko įsipareigojimų vykdymo užtikrinimą (garantijų taikymą), eksportuotų prekių grąžinimo tvarką, žvejybos ir kitų jūros verslo produktų muitinį įforminimą, laikinojo įvežimo perdirbti ir laikinojo išvežimo perdirbti procedūrų atlikimo tvarką, prekių muitinio įvertinimo tvarką, muitinės tarpininkų veiklą, muitinės sandėlio steigimo ir muitinės sandėlio veiklos tvarką, prekių muitinės vertės deklaracijos pildymo ir muitinio įforminimo instrukciją. Nuo 1999 m. sausio 1 d. naudojamos bendrojo dokumento blankų formos ir reikalavimai jų spausdinimui visiškai atitinka Bendrojo tranzito

konvenciją dėl prekybos formalumų supaprastinimo ir Komisijos reglamento 2454/93/EEB reikalavimus.

Lietuvos Respublikai įstojus į Europos Sąjungą, Lietuvoje bus taikomos Europos Sąjungos muitinės kodekso nuostatos, todėl iškilo būtinybė 1998 m. LR muitinės kodekso nuostatas, turinčias nacionalinio savitumo, perkelti į atskirą muitinės įstatymą, kurio projektas šiuo metu jau yra parengtas.

Siekdama užtikrinti, kad Lietuvos Respublika pasirengtų narystei Europos Sąjungoje teisės derinimo srityje, ir pagerinti Europos Sąjungos teisės nuostatų perkėlimą į Lietuvos Respublikos teisės aktus, LR Vyriausybė 2000 m. gegužės 12 d. nutarimu Nr. 532 patvirtino teisės derinimo komisijų sudarymą ir šių komisijų Bendruosius nuostatus. Muitinės veiklos srityje buvo sudaryta komisija „Muitų sąjunga“, kurios veiklą koordinuoja Muitinės departamentas prie Finansų ministerijos. Teisės derinimo komisija „Muitų sąjunga“ derina Lietuvos Respublikos muitinės teisės aktus su ES, analizuoja jų teisės nuostatų perkėlimą į nacionalinę teisę [2].

Šiuo metu pagrindinį dėmesį Lietuvos muitinė skiria importo ir eksporto muitų ir mokesčių administravimo gerinimui, muitinės postų, ypač esančių prie sienos su Rusija ir Baltarusija, modernizavimui, muitinės informacinės sistemos įdiegimui ir pasirengimui dirbti su Europos Komisijos administruojamomis duomenų bazėmis, bendradarbiavimo su verslo struktūromis gerinimui.

Kontrolės srityje, intensyvindama kovą su kontrabanda ir muitinės įstatymų pažeidimais, muitinė siekia įdiegti pažangias kontrolės technologijas, pagrįstas pakankamais teisės pažeidimų prevencijos ir tyrimų įgaliojimais, rizikos analize, žvalgybine informacija, moderniomis techninėmis priemonėmis. Tuo tikslu, pakeitus Operatyvinės veiklos įstatymą, muitinei nuo

1999 metų suteiktos operatyvinės veiklos subjekto teisės, įgalinančios efektyviau kovoti su muitinės įstatymų pažeidimais ir korupcija.

Siekiant skatinti bendradarbiavimą su verslo atstovais, 2000 metais buvo įkurtas Muitinės konsultacinis komitetas, kurio veikloje dalyvauja ir verslo atstovai.

Europos Sąjunga yra pagrindinė Lietuvos užsienio prekybos partnerė. Tikimasi, kad tamprūs prekybiniai ryšiai su ES šalimis išliks ir ateityje, kadangi bendroje Lietuvos užsienio prekyboje tiek importo, tiek eksporto apimtys su šiomis šalimis sudaro didžiąją dalį.

Europos Komisijos Strateginės direktyvos muitinių administracijoms

Igyvendinant Europos Komisijos pasirengimo ES narystei strategiją Vidurio ir Rytų Europos šalims, svarbiu įvykiu laikytinas Strateginių direktyvų (vadinamųjų Blueprints) valstybių kandidačių muitinių administracijoms parengimas. Šios direktyvos buvo parengtos 1998 m. kovo mėnesį įvykusį dviejų seminarų, kuriame dalyvavo muitinių ekspertai iš 10 Europos Sąjungos ir 10 šalių kandidačių, metu Briuselyje. Šio dokumento tikslas buvo paremti narystės ES siekiančias šalis, kuriant muitinių tarnybas. Dokumento parengimas yra pirmas konkretus žingsnis, įgyvendinant vieną iš strateginių užduočių – įgyvendinti ir stiprinti vieningos rinkos taisykles. Strategines direktyvas ėmėsi įgy-

vendinti Europos Komisijos Muitų ir mokesčių sąjungos Generalinis direktoratas (DGXXI) tam, kad Rytų ir Vidurio Europos šalims, siekiančioms narystės Europos Sąjungoje, būtų suteikta pagalba gerinant jų tarnybų efektyvumą pagal Europos Sąjungos įstatymus ir standartus. Tai yra praktinio pobūdžio rekomendacijos, kurios nustato minimalius kriterijus, kuriais remiantis galima įvertinti muitinės veiklos efektyvumą. Strateginės direktyvos buvo pristatytos Europos Sąjungos šalims narėms 1998 m. balandžio 24 d. įvykusio muitų ir mokesčių generalinių direktorių bendro susitikimo metu. Vėliau jos buvo išplatintos narystės siekiančiose šalyse [4].

Strateginės direktyvos yra pagrindinis Europos Komisijos parengtos muitų ir mokesčių strategijos elementas. Jose pabrėžiama, kad yra nepaprastai svarbu atsižvelgti į istorinį, kultūrinį ir struktūrinį faktorius bei darbo metodus narystės siekiančiose šalyse bei šalyse narėse ir kad jų taikymas būtų universalus. Todėl strateginės direktyvos:

- yra sudarytos kaip aukšto lygio pranešimas vietoje tiksliai nurodytų sąlygų,
 - suteikia visapusiško lankstumo galimybes užtikrinant Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimą,
 - atlieka tarpininko vaidmenį su pagrindinėmis Europos Sąjungos sistemomis.
- Šių direktyvų tikslas buvo nustatyti bendrus standartus, kurių reikėtų siekti pagrindinėse

2 lentelė. Lietuvos importo ir eksporto apimtys, mln. Lt [4]

	1996 m.		1997 m.		1998 m.		1999 m.		2000 m.		2001 m.	
	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%
Importas iš viso	18235,3	100	22576,9	100	23174,3	100	19337,9	100	21826,0	100	25413,2	100
t. sk. iš ES	7254,7	39,8	9997,2	44,3	10939,9	47,2	8990,5	46,5	9443,7	43,3	11178,2	44,0
Eksportas iš viso	13419,6	100	15440,7	100	14842,4	100	12015,2	100	15237,5	100	18332,0	100
t. sk. į ES	4413,7	32,9	5024,3	32,5	5637,1	38,0	6020,6	50,1	7295,6	47,9	8755,2	47,8

muitinės srityse. Parengus šias direktyvas trylikai muitinės veiklos sričių, sekantis žingsnis buvo vadinama „trūkumų analizė“, sugretinant dabartinę situaciją šalyse kandidatėse su Europos Sąjungos reikalavimais. Remiantis trūkumų analizės rezultatais, buvo nustatyti ir prioritetine tvarka suplanuoti reikalingi paramos poreikiai.

Nauja muitinių strategija

2001 m. vasario 16 d. Briuselyje parengtame pranešime Europos Komisijai buvo akcentuojamas muitinės darbo pobūdžio pasikeitimas. Be tradicinio muitų mokesčių rinkėjo vaidmens, dabartiniu metu muitinei skiriamos įvairios naujos užduotys. Joms priklauso ES piliečių ir verslininkų apsauga nuo prekybos pavojingais ar kenksmingais produktais, tokiais kaip suklastotos prekės arba produktai, pažeidžiantys saugumo arba aplinkosaugos įstatymus [3].

Be to, elektroninės komercijos ir pasaulinės prekybos augimas žymiai padidino tarptautinių krovinių judėjimo apimtį ir greitį. Pasaulinėje rinkoje atsiranda papildomų keblumų, kai kalbama apie tai, kaip muitinė atlieka prekių muitinį tikrinimą, paversdama šiam tikrinimui skiriamas išlaidas ir sugaištamą laiką verslo konkurencingumo sąlyga.

Europos Sąjungos plėtros procesas taip pat reiškia, kad vis daugiau muitinės administracijų turės taikyti vienodą kontrolę. Kai prekės įvežamos į Europos Sąjungą per vieną punktą, tolimesnė kontrolė kituose muitinės postuose joms gali būti nebaitinama. Todėl muitinės vykdomos kontrolės trūkumai vienoje valstybėje narėje apsunkina Bendrijos politikos taikymą visoje ES.

Galiausiai, pažeidimų skaičiaus ir organizuoto nusikalstamumo augimas reiškia, kad, siekiant kovoti su vis didėjančiu pažeidėjų profesionalumu, muitinių administracijos turi efektyviai dirbti kartu.

Be to, ši nauja muitinių strategija yra ekonomiškai reikšminga, nes ji suteikia muitinei didesnę galimybę apsaugoti vartotoją ir teisėtą verslą.

Naujoje muitinių strategijoje pabrėžiamas būtinumas tobulinti muitinės procedūras ir didesnę dėmesį skirti modernioms kompiuterinėms technologijoms įdiegti. Tiek viena, tiek kita sumažins išlaidas ir užtikrins greitesnį aptarnavimą.

Dabartiniu metu vienas iš didžiausių sunkumų, su kuriais susiduria verslininkai, yra muitinės procedūrų, taikomų 15 įvairiose muitinės administracijose, tvarkymas. Muitinių naujos strategijos tikslas – gerinti suderinamumą, sudarant verslininkams geresnes galimybes naudotis informacija, taip pat harmonizuojant bei supaprastinant procedūras.

ES plėtra yra vienas iš didžiausių muitinių laukiančių išbandymų. Dabartinių Bendrijos sienų kontrolė jau yra sunki ir reikalauja didelių investicijų bei išteklių net pagal dabartinių valstybių narių standartus.

Naujos muitinių strategijos tikslas – išsiaiškinti ir patobulinti padėtį dabartinėje Muitų sąjungoje. Tai labai padėtų naujoms valstybėms kandidatėms greičiau prisitaikyti prie ES praktinių reikalavimų. Atkreipdama dėmesį į išteklių reikšmę ir į visa apimančio požiūrio į išorinių ES sienų kontrolės poreikį, ši strategija nurodo kryptis ir pagrindines muitinės veiklos sritis, reikalaujančias greitų pokyčių, bei teikia pasiūlymus, kaip įveikti trūkumus.

Europos Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui ir Ekonominių ir socialinių reikalų komitetui dėl Muitų sąjungos strategijos

2001 m. birželio 7 d. įvykusiame neformaliame Europos Sąjungos valstybių, valstybių – kandidačių ir kai kurių kitų valstybių muitinių

generalinių direktorių susitikime Čekijoje Muitų ir mokesčių sąjungos generalinio direktorato atstovai pristatė 2001 m. gegužės 31 d. patvirtintą Europos Komisijos komunikatą Tarybai, Europos Parlamentui ir Ekonominių ir socialinių reikalų komitetui dėl Muitų sąjungos strategijos. Šis dokumentas buvo parengtas praėjus 10 metų nuo ankstesnio komunikato muitinės klausimais priėmimo, kuris buvo priimtas prieš pradėdant funkcionuoti bendrajai rinkai. Naujasis komunikatas yra svarbus strateginis dokumentas, į kurį dabar turės orientotis ne tik dabartinių Europos Sąjungos valstybių muitinės, bet ir būsimų Europos Sąjungos valstybių muitinės. Šiame dokumente atsispindi per praėjusį dešimtmetį pasikeitusios muitinės vaidmuo ir funkcijos, numatomo ES plėtimosi įtaka bendrajai rinkai. Dokumente akcentuojama visų ES valstybių muitinių efektyvaus darbo svarba visos sąjungos rinkai, nes per kurios nors valstybės muitinės silpnai saugomą išorinę sienos dalį į bendrąją rinką patekusios prekės toliau cirkuliuoja visiškai laisvai. Tai ypač aktualu, nes į ES ruošiasi stoti valstybės, kurios neturi ES teisės aktų taikymo patirties. Dokumente taip pat pažymėta, kad muitinei būdingas fiskalinio vaidmens, kuris vis dar išlieka pakankamai svarbus, mažėjimas. Vis svarbesnis muitinės vaidmuo darosi įvairiose kitose srityse: intelektinės nuosavybės teisių apsaugos, aplinkosaugos, produktų saugos, nykstančių augalų ir gyvūnų rūšių apsaugos ir kitose srityse. Jis tampa labai svarbus keičiantis prekių judėjimo tempams, kai formalumai turi būti atliekami vis greičiau. Tai įtakoja ES gamintojų sugebėjimams konkuruoti pasaulinėje rinkoje, nes, pavyzdžiui, JAV ir Japonijos gamintojai turi privalumų susidurdami tik su viena nacionaline muitinės administracija. Pažymėta, kad vis auga muitinės vaidmuo netiesioginių mokesčių (akcizų, PVM) srityje. ES

plėtimosi klausimu akcentuojama valstybių kandidatų muitinių administracinių gebėjimų svarba. Būtina, kad valstybių kandidatų muitinės turėtų modernią infrastruktūrą, įrangą, pakankamai kvalifikuotą kadrą [3].

Dokumente taip pat pateikiama su muitinės veikla susijusių teisės pažeidimų analizė, raida, tendencijos, muitinės galimybės kovojant ne tik su kontrabanda, bet ir su kitais teisės pažeidimais (pinigų plovimu, neteisėtu ginklų gabenimu, pornografijos platinimu, tarptautinių sankcijų vykdymo pažeidimais).

Naujajame komunikate kaip svarbūs strateginiai muitinės vystymosi tikslai keliama teisės aktų ir reikalavimų supaprastinimas, kuris tiesiogiai susijęs su efektyvesniu jų įgyvendinimu ir paprastesniu pažeidimų išaiškinimu, ir pakankamų resursų skyrimas muitinės modernizavimui.

Muitų sąjungos srityje iškelti trys pagrindiniai strateginiai tikslai:

- sudaryti sąlygas tarptautinės prekybos plėtrai, kurių pagrindas – skaidrios, stabilios ir visuotinai taikomos taisyklės,
- aprūpinti ES valstybes biudžetinėmis resursais,
- apsaugoti visuomenę nuo nesąžiningos užsienio prekybos ir žalos, daromos finansiniams, prekybos, visuomenės sveikatos, kultūros ir aplinkosaugos interesams.

Siekdamos šių tikslų muitinės turi veikti laisvoje nuo biurokratizmo aplinkoje, vadovautis aiškiais, tarpusavyje suderintais teisės aktais, kurie sudarytų galimybę ne tik užtikrinti visų asmenų lygybę, bet ir leistų adaptuoti taisykles pagal specifinius atskirų asmenų poreikius. Ypačingą dėmesį reikia skirti kompiuterizacijai, užtikrinti Europos Komisijos, nacionalinių muitinės administracijų ir ūkio subjektų naudojamų sistemų sąsajas. Būtina atsižvelgti į pasaulines muitinės ir prekybos vystymosi tendencijas.

Supaprastintos muitinės procedūros

Supaprastinti muitinės procedūros – viena pagrindinių muitinės užduočių. Lietuvai siekiant narystės Europos Sąjungoje.

Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą bei tapus bendros muitų erdvės dalimi vis daugiau muitinės procedūrų bus įforminama paprastesne tvarka, vadovaujantis tokiais pačiais kaip ir ES teisės aktais, kuriuose ypač akcentuojamas muitinės procedūrų vienodumas, aiškumas bei paprastumas.

Kodėl naudingos supaprastintos procedūros? Vienas didžiausių supaprastintų procedūrų privalumų – taupomas ne tik ūkio subjektų, bet ir pareigūnų laikas, nes nereikia tikrinti kiekvieno krovinio, kontrolė atliekama atsižvelgiant į rizikos faktorių analizę.

Dabartiniu metu Lietuvos muitinė žengia pirmuosius žingsnius supaprastintų muitinės procedūrų link. Iki š. m. rugsėjo 1 d. į ūkio subjektų, kurių prekėms taikomos supaprastintos muitinės procedūros, sąrašą buvo įtrauktos 11 įmonių: 10 įmonių – Vilniaus teritorinėje muitinėje ir 1 – Kauno teritorinėje muitinėje. Tik 2-oms iš jų išduoti leidimai taikyti supaprastintas muitinės procedūras.

Europos šalių muitinės jau seniai taiko supaprastintas procedūras. Švedija – viena iš Europos Sąjungos šalių, turinčių didelę ir gana originalią patirtį taikant supaprastintas muitinės procedūras. Galimybės pradėti taikyti supaprastintas procedūras ten atsirado 1974 m. Pasak ekspertų, supaprastintos procedūros leidžia abiem suinteresuotoms pusėms – muitinei bei ūkio subjektams – naujai pažvelgti į muitinės formalumus, kontrolę paverčiant abipusiu bendradarbiavimu bei pasitikėjimu. Švedijos muitinė seniai pradėjo galvoti, kaip padaryti efektyvesnę muitinės darbą, patikimoms įmonėms taikant supaprastintas muitinės procedūras, o labiau kontroliuojant tas, kurios linkusios nusižengti muitinės teisės aktams.

Supaprastintų procedūrų esmė ta, kad daugumą muitinės formalumų atlieka pats ūkio subjektas. Įmonė, gavusi leidimus vykdyti atitinkamas muitinės procedūras supaprastintu būdu, turi teisę deklaruoti krovininius muitinei naudodama supaprastintą arba nepilną deklaraciją, tik kartą per mėnesį pateikti muitinei suvestinę deklaraciją elektroniniu būdu, turi teisę atlikti muitinės formalumus pasirinktoje (ir su muitine suderintoje) vietoje, pati nuimti muitinės plombas, iškrauti bei patikrinti prekes, tik apie visus savo veiksmus privalo informuoti muitinės pareigūnus. Tokiu būdu taupomas ūkio subjektų laikas, nes jiems nereikia kaskart vyksti į muitinę deklaruoti prekių, sumažinama kliūčių tarpautinei prekybai. Pagrindinė įmonės „prievole“ muitinei tampa laiku deklaruoti prekes bei sumokėti maito ir kitus mokesčius. Dabartiniu metu Švedijoje daugiau kaip 80 procentų siuntų įforminama naudojant supaprastintas muitinės deklaracijas

Kokia gi situacija Lietuvos muitinėje? Muitinės departamento direktoriaus 2001 m. balandžio 11 d. įsakymu Nr. 207 buvo patvirtinta Supaprastintų procedūrų taikymo tvarka, kuri įsigaliojo nuo 2001 m. rugsėjo 1 d. [9]. Laidantis šioje tvarkoje nustatytų sąlygų ir reikalavimų negražinamai eksportuojamoms arba išleidžiamoms laisvai cirkuliuoti prekėms gali būti taikomos šios supaprastintos procedūros:

- deklaracijų, kuriose nenurodyta tam tikra informacija, pateikimo procedūra;
- supaprastinta deklaravimo procedūra;
- procedūra, įforminama asmens pageidaujamoje vietoje.

Pagal šią tvarką supaprastintos procedūros netaikomos negražinamai eksportuojant arba išleidžiant laisvai cirkuliuoti:

- alkoholinius gėrimus, tabako gaminius ir cukrų, išskyrus atvejus, kai šios prekės tiekiamos į neapmuitinamas parduotuves arba kaip atsargos laivams ar orlaiviams, vežiojan-

tiems keleivius ir krovinius tarptautiniais maršrutais;

- transporto priemonės (transporto priemonių kėbulus);
- prekes, kurios gali būti negrąžinamai eksportuojamos arba išleidžiamos laisvai cirkuliuoti tik pateikus leidimą arba licenciją.

Teisę taikyti supaprastintas procedūras turi Lietuvos Respublikos ūkio subjektai, įtraukti į muitinės sudaromą ūkio subjektų, kurių eksportuojamoms arba importuojamoms prekėms taikomos supaprastintos muitinės procedūros, sąrašą ir turintys muitinės leidimus taikyti supaprastintas procedūras bei sudarę sutartis su juos išdavusiomis teritorinėmis muitinėmis dėl šių procedūrų atlikimo tvarkos.

Į ūkio subjektų, kurių eksportuojamoms arba importuojamoms prekėms taikomos supaprastintos muitinės procedūros, sąrašą turi teisę būti įtraukti patikimi Lietuvos Respublikos ūkio subjektai, kurių sąrašą sudaro Finansų ministerija ir kurie Muitinės departamento nustatyta tvarka yra įregistruoti muitinėje.

Šie ūkio subjektai turi atitikti tokius patikimumo kriterijus:

1) komercinė-ūkinė veikla vykdoma ne trumpiau kaip:

- trejus metus nuo ūkio subjekto įregistravimo Lietuvos Respublikos įmonių registre dienos arba
- vienerius metus nuo ūkio subjekto įregistravimo Lietuvos Respublikos įmonių registre dienos, jeigu šis ūkio subjektas įsteigtas arba valdomas stambios užsienio įmonės, ilgą laiką vykdančios savo veiklą įvairiose užsienio valstybėse ir žinomos kaip patikima įmonė;

2) muitinės procedūros ir kiti muitinės sankcionuoti veiksmai vykdomi ne rečiau kaip 6 kartus per mėnesį arba ne mažiau kaip 75 kartus per paskutinius kalendorinius metus;

3) per paskutinius dvejus metus skaičiuojant nuo prašymo pateikimo dienos nenustatytas:

- reikšmingas arba kartotinis muitinės procedūrų ir kitų muitinės sankcionuotų veiksmų atlikimo tvarkos pažeidimas;
- reikšmingas arba kartotinis kitas teisės aktų, už kurių įgyvendinimą atsakinga muitinė, pažeidimas;
- nėra vienas ūkio subjekto steigėjo ir (arba) vadovo padarytas nusikaltimas ūkininkavimo tvarkai ir finansams;
- nėra vienas Mokesčių administravimo įstatymo 49 straipsnyje nurodytas piktybinis mokesčių įstatymų pažeidimas.

Supaprastinta muitinės procedūrų tvarka įteisinta ir įsigaliojusi, tačiau dabartiniu metu Lietuvos muitinė susiduria su keblumais dėl jos praktinio taikymo, kadangi dar nėra parengti Papildomi prekių apskaitos reikalavimai įmonėms, kurios pageidauja taikyti supaprastintas muitinės procedūras. Be to, nėra patvirtinta nustatytos formos suvestinė deklaracija, kurioje turėtų būti pateikta informacija apie per praėjusį laikotarpį ūkio subjekto negrąžinamai eksportuotas arba išleistas laisvai cirkuliuoti prekes.

Išvados

1. Viena iš problemų, su kuria susiduria muitinė, yra nuspręsti, kaip patenkinti prieštaringus poreikius, t. y. vykdyti vis intensyvesnę kontrolę, siekiant apsaugoti šalies finansinius, socialinius ir verslo interesus ir nesudaryti ap sunkinančių kliūčių teisėtam verslui. Tai galima padaryti tik taikant geriausią šiuolaikinę kitų šalių muitinių administracijų patirtį, artimai bendradarbiaujant su kitomis susijusiomis žinybomis ir verslo visuomene.

2. Lietuvai siekiant narystės Europos Sąjungoje yra labai svarbu, kad muitinei patikėtos funkcijos būtų vykdomos tinkamai, o tai įmanoma tik sukūrus efektyvius instrumentus. To-

liau kelyje į Europos Sąjungą Lietuvos muitinė turi telkti dėmesį tobulinant kontrolės sritį, išsaugant patrauklias sąlygas verslui ir investicijoms. Taip pat labai svarbu kontroliuoti įstatymų, atitinkančių Acquis, rengimą, jų supaprastinimą, nes tai padeda ne tik sumažinti verslininkų prievoles, bet ir kovoti su pažeidimais.

3. Reikia plačiau supažindinti verslo visuomenę su muitinės supaprastintų procedūrų tvarka, nes jomis naudojantis taupomas ne tik muitinės pareigūnų, bet ir verslo atstovų laikas, tuo pačiu mažėja aptarnavimo kaštai. Tačiau siekiant, kad supaprastintos muitinės procedūros būtų efektyviai taikomos praktikoje, būtina kuo greičiau parengti Papildomus prekių apskaitos reikalavimus įmonėms, kurios taikys supaprastintas muitinės procedūras. Taip pat reikia parengti bei patvirtinti nustatytos formos suvestinę deklaraciją, kurioje teikiama informacija apie per praėjusį laikotarpį ūkio subjekto negrąžinamai eksportuotas arba išleistas laisvai cirkuluoti prekes.

4. Labai svarbu muitinei sukurti ir įdiegti kompiuterizuotą tarifų sistemą, atlikti kompiu-

terinių muitinės sistemų suderinamumo su ES kompiuterinėmis sistemomis darbus.

5. Lietuva turėtų dėti labai dideles pastangas reformuoti muitinės administraciją, siekiant pagerinti institucinius ir administracinius gebėjimus, kvalifikacijos ir darbo gebos ir žmogiškųjų išteklių tobulinimą, parengti atitinkamas mokymo strategijas šiems uždaviniams pasiekti, išlaikant kovą su pažeidimais ir korupcija prioritetiniu klausimu.

6. Ateityje Lietuva turės užtikrinti išorinės ES sienos kontrolę, garantuoti kokybišką ir greitą muitinės paslaugų teikimą, todėl Lietuvos muitinė privalo modernizuoti muitinės postus pasienyje su Kaliningrado sritimi ir Baltarusija. Reikia visose muitinės įstaigose įdiegti kompiuterizuotą muitinės deklaracijų apdorojimo sistemą importo, eksporto ir tranzito procedūroms įforminti, gerinti muitinės įstaigų informacinę infrastruktūrą – aprūpinti moderniomis muitinio tikrinimo ir ryšio priemonėmis. Tai pareikalaus didelių investicijų į įrangą (kompiuterių sistemas, konteinerių skenerius ir t. t.). Lietuva viena nebus pajėgi susidoroti su iškilusiu finansinių lėšų poreikiu, todėl bus būtina finansinė pagalba iš ES.

LITERATŪRA

1. Bendrasis susitarimas dėl muitų tarifų ir prekybos (GATT 1994). Vilnius: Alma Littera, 1997. 166 p.

2. Derybinio skyriaus „Muitų sąjunga“ Acquis perkėlimo ir įgyvendinimo veiksmų planas. LPNP Teisės derinimo priemonių planas 2001–2003 m. Muitinės departamentas prie LR finansų ministerijos, 2000. 112 p.

3. Dėl Muitų Sąjungos strategijos. Komisijos pranešimas Tarybai, Europos Parlamentui ir Ekonominių ir socialinių reikalų komitetui. Briuselis: Europos Bendrijų Komisija, 2001. 21 p.

4. Lietuvos muitinės 2001 metų veiklos ataskaita. Muitinės departamentas prie LR finansų ministerijos, 2002. 245 p.

5. Lietuvos muitinės administruojamų mokesčių surinkimas. Muitinės departamento ataskaita. Muitinės departamentas prie LR finansų ministerijos, 2002. 16 p.

6. Lietuvos Respublikos derybinė pozicija. 25 derybinis skyrius „Muitų sąjunga“. Muitinės departamentas prie LR finansų ministerijos, 2001. 87 p.

7. Lietuvos Respublikos muitinės kodeksas. Valstybės žinios. 1996, Nr. 52-1239, 1999, Nr. 101-2899; 2000, Nr. 75-2269).

8. Lietuvos Respublikos muitų tarifų įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr. 28-727.

9. Supaprastintų procedūrų taikymo tvarka. Muitinės departamentas prie LR finansų ministerijos, 2001. 20 p.

10. Tamulevičius J. Muitai ir ekonominė valstybinės sienos apsauga. Vilnius, 1998. 260 p.

11. European Commission. New customs transit systems for Europe. Luxembourg, 2001. 55 p.

PECULIARITIES AND TRENDS OF LITHUANIAN CUSTOMS ACTIVITIES INTEGRATING INTO EUROPEAN CUSTOMS UNION

Danutė Adomavičiūtė

Summary

The Customs is one of the most important institutions of the Republic of Lithuania, re-established the same year when the State regained its independence. The Lithuanian Customs is an institution of state control which belongs to the operational activity system and exercises special powers, and to which a particularly great responsibility for the economic protection of the state border falls. The Customs simultaneously ascended the higher step of its activities. Most of them are related with the aims and strategic objectives of the institution which has preferred the way towards the modern European Customs Service.

Integration into the Customs Union of the EU countries has formed a clear and principled position of the Lithuanian Customs Administration, i.e. to reorganise resolutely and efficiently the Customs struc-

ture and its activity, so that favourable conditions for legitimate foreign trade and speedy movement of flows of travellers and goods across the state border would be created. At the same time, efforts are made to introduce high quality control based on modern information technologies and technical means.

With a view to making the work of the Lithuanian Customs consistent and concordant, attempts are made to modernise and improve all its areas as evenly as possible.

The data and information presented in this publication virtually reflect the most important changes made by the Lithuanian Customs. Complicated problems of the Customs Service undergoing rapid changes and everyday concerns related with tax collection, data processing, new technologies, control and work management fall on their shoulders.